

Всесвітня історія

DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2026-02/116-131>

УДК (UDC) 327.39 : 061.1ЄС (497)

EVOLUTION OF THE EUROPEAN UNION'S CONDITIONALITY POLICY TOWARD THE WESTERN BALKAN

Olena Chumachenko*

Abstract

The article examines the formation and evolution of the European Union's conditionality policy towards the Western Balkans from the 1990s to the 2020s. **The purpose** of the study is to analyse the main stages in the development of EU conditionality, identify its implementation mechanisms, and assess its impact on European integration processes in the Western Balkans.

The research methodology is based on the principles of historicism, scientific objectivity, systematicity, and comprehensiveness. The study employs historical-genetic, problem-chronological, comparative, and systemic methods, as well as the analysis of EU legal acts and policy documents.

The scientific novelty of the article lies in the comprehensive examination of the transformation of EU conditionality from an instrument of post-conflict stabilization into one of the key mechanisms for ensuring regional security and strengthening the European Union's geopolitical influence under contemporary international challenges.

Conclusions. The study demonstrates that the origins of EU conditionality can be traced to the Copenhagen criteria of 1993, while its systematic application to the Western Balkans began with the launch of the Stabilisation and Association Process in 1999. It is established that, alongside the traditional accession criteria, the countries of the region were required to fulfil additional conditions related to post-conflict reconciliation, cooperation with international judicial institutions, regional cooperation, and the normalization of bilateral relations. The article analyses the impact of the 2003 Thessaloniki Summit, the introduction of the "fundamentals first" principle, the revised enlargement methodology of 2020, and contemporary geopolitical developments on the evolution of EU enlargement policy. It is argued that since the outbreak of Russia's full-scale invasion of Ukraine, conditionality has increasingly become linked to security objectives, the strengthening of the EU's strategic autonomy, and the containment of external influence. The article concludes that conditionality remains one of the most effective instruments for the democratic transformation of candidate countries and an important factor in shaping a new European security order.

Keywords: conditionality policy, European Union, Western Balkans, EU enlargement, European integration, Stabilisation and Association Process, democratic reforms, security

* Candidate of Historical Sciences (PhD in History), Associate Professor, Head of the Department of History, Law and Teaching Methods, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Hlukhiv, Ukraine.
E-mail: chumachenko@gnpu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6889-5221>

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ УМОВНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ЗАХІДНИХ БАЛКАН

Олена Чумаченко*

Анотація

У статті досліджено процес формування та еволюції політики умовності Європейського Союзу щодо держав Західних Балкан упродовж 1990-х – 2020-х рр. **Метою статті** є аналіз основних етапів розвитку політики умовності ЄС, визначення механізмів її реалізації та оцінка впливу на євроінтеграційні процеси в регіоні Західних Балкан.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, науковості, системності та об'єктивності. У роботі використано історико-генетичний, проблемно-хронологічний, порівняльний та системний методи, а також метод аналізу нормативно-правових актів і документів Європейського Союзу.

Наукова новизна статті полягає у комплексному дослідженні трансформації політики умовності ЄС щодо Західних Балкан від інструменту післяконфліктної стабілізації до одного з ключових механізмів забезпечення регіональної безпеки та геополітичного впливу ЄС в умовах сучасних міжнародних викликів.

Висновки. Встановлено, що формування політики умовності ЄС бере початок із Копенгагенських критеріїв 1993 р., а її практичне застосування щодо Західних Балкан набуло системного характеру після створення Процесу стабілізації та асоціації у 1999 р. З'ясовано, що поряд із традиційними критеріями членства до держав регіону висувалися додаткові вимоги, пов'язані з післяконфліктним врегулюванням, співпрацею з міжнародними судовими інституціями, розвитком регіонального співробітництва та нормалізацією міждержавних відносин. Проаналізовано вплив Салонікського саміту 2003 р., запровадження принципу «насамперед фундаментальні реформи», оновленої методології переговорного процесу 2020 р. та сучасних геополітичних чинників на еволюцію політики розширення. Визначено, що після початку повномасштабної російсько-української війни політика умовності дедалі більше поєднується із завданнями забезпечення безпеки, зміцнення стратегічної автономії ЄС та протидії зовнішньому впливу. Зроблено висновок, що політика умовності залишається одним із найефективніших інструментів демократичної трансформації держав-кандидатів та важливим чинником формування нового безпекового порядку в Європі.

Ключові слова: політика умовності, Європейський Союз, Західні Балкани, розширення ЄС, європейська інтеграція, Процес стабілізації та асоціації, демократичні реформи, безпека

Цитування: Чумаченко, О. (2026). Еволюція політики умовності Європейського Союзу щодо Західних Балкан. *Консенсус*, 2, 116–131. <https://doi.org/10.3110/konsensus/2026-02/116-131>

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/232>

* кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна. Е-mail: chumachenko@gnpu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6889-5221>

Постановка проблеми. Політика розширення Європейського Союзу (ЄС) є одним із головних інструментів впливу на сусідні держави. Через неї ЄС стимулює політичні, економічні та правові реформи. Основою цього процесу є політика умовності: просування до членства або поглиблення співпраці залежить від виконання вимог ЄС, насамперед у сферах демократії, верховенства права та функціонування державних інституцій.

Найяскравіше цей механізм проявився у політиці ЄС щодо Західних Балкан¹. Після конфліктів 1990-х рр. ЄС поєднав у регіоні інтеграцію зі стабілізацією та післявоєнним врегулюванням. Саме в цей період у політиці ЄС поступово сформувався механізм умовності, що передбачав залежність між виконанням визначених політичних, правових та інституційних вимог і просуванням держав на шляху до членства в ЄС. Упродовж 1990-х – 2020-х рр. політика умовності ЄС щодо держав Західних Балкан зазнала суттєвої трансформації. Якщо на початковому етапі головним завданням ЄС була стабілізація постконфліктного регіону, то згодом умовність перетворилася на складний механізм політичного та інституційного впливу, пов'язаний із реалізацією демократичних реформ, забезпеченням верховенства права, врегулюванням міждержавних суперечок і адаптацією до *acquis communautaire*². Після 2022 р. політика розширення ЄС дедалі більше почала набувати безпекового та геополітичного значення, що актуалізувало дослідження еволюції механізмів умовності в історичній ретроспективі.

Досвід держав Західних Балкан становить практичний інтерес і для України, яка нині проходить етап адаптації до вимог членства в Європейському Союзі. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз історичного розвитку політики умовності ЄС, механізмів її реалізації та впливу на трансформаційні процеси у державах-кандидатах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній історіографії політика умовності Європейського Союзу досліджується передусім у контексті теорії європеїзації та політики розширення ЄС. Теоретичні засади аналізу механізмів політики умовності ЄС були сформовані у працях Ф.Шиммельфенніга та У. Зедельмаєра³, які розробили модель зовнішніх стимулів. Проблематика демократичної трансформації держав Центрально-Східної Європи у процесі розширення ЄС відображена у працях М. Вачудової⁴, яка доводить, що перспектива

¹ *Західні Балкани* – політичний термін ЄС на позначення Албанії, Боснії і Герцеговини, Північної Македонії, Сербії, Чорногорії та Косова як групи держав-кандидатів і потенційних кандидатів на вступ до Європейського Союзу.

² *Acquis communautaire* – правовий доробок ЄС.

³ Schimmelfennig F., Sedelmeier U. The Europeanization of Eastern Europe: the external incentives model revisited. *Journal of European Public Policy*. 2019. Vol. 27. p. 1–20.

⁴ Vachudova M. *Europe Undivided: Democracy, Leverage and Integration After Communism*. Oxford University Press Inc., New York, 2005. 341 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/346630576_Europe_Undivided_Democracy_Leverage_and_Integration_After_Communist

членства стала одним із ключових чинників модернізації політичних інститутів постсоціалістичних держав. Правові та політичні суперечності сучасної політики умовності аналізують Д. Коченов та Е. Башеська⁵, які підкреслюють залежність процесу розширення не лише від формального виконання критеріїв, а й від політичних рішень держав-членів ЄС. Дослідники звертають увагу на те, що політика умовності дедалі більше поєднується із геополітичними та безпековими інтересами ЄС. О. Анастасакіс⁶ розглядає політику умовності в регіоні крізь призму післяконфліктної стабілізації та регіональної безпеки. Сучасний безпековий вимір політики розширення аналізують також Р. Допчі та Л. Ліка⁷, які пов'язують активізацію політики ЄС щодо Західних Балкан із наслідками російсько-української війни та трансформацією безпекової стратегії ЄС.

Проблеми трансформації сучасної політики умовності ЄС щодо Західних Балкан та її ефективності в умовах нових геополітичних викликів висвітлюються у працях Б. Тубіча⁸. А. Джелосі⁹ досліджує проблеми локальної імплементації політики умовності та взаємозв'язок між інституційною довірою і внутрішньополітичними трансформаціями на прикладі Албанії. Безпековий і геополітичний вимір політики розширення ЄС після початку російсько-української війни висвітлює С. Мітрович¹⁰. Сучасний стан та перспективи еволюції політики розширення ЄС щодо Західних Балкан комплексно досліджує також Р. Курич¹¹, акцентуючи увагу на впливі політичних, інституційних і безпекових чинників на динаміку європейської інтеграції держав регіону. Г. Дімітров¹² аналізує кризу політики умовності після

⁵ Коченов Д., Башеська Е. Україна та розширення ЄС: яким правом керуватися та в якому напрямку рухатися? (переклад з англійської Анни Малишевої). *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*, 2025. № 15 С. 95–113. URL: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2025.15.95-113>

⁶ Anastasakis O. The Europeanization of the Balkans. *Brown Journal of World Affairs*, 2005. № 12. P. 77–88. URL: https://www.academia.edu/65456650/The_Europeanization_of_the_Balkans

⁷ Dopchie R., Lika L. The EU Enlargement Strategy in the Western Balkans: Assessing the Implications Amidst the War in Ukraine. *European Foreign Affairs Review*. 2024. Issue 2, P. 159–176. <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Foreign+Affairs+Review/29.2/EERR2024007>

⁸ Tubić B. EU and Western Balkan Countries. *Law, Identity and Values*. 2025. № 5(2), P. 191–213. URL: <https://doi.org/10.55073/2025.2.191-213>

⁹ Gjelošhi A. The Convergence Paradox in Albania: Local Agency, Institutional Trust, and the Implementation of EU Conditionality. *The Social Studies*. 2025. P. 109–116. URL: https://www.researchgate.net/publication/396891199_The_Convergence_Paradox_in_Albania_Local_Agency_Institutional_Trust_and_the_Implementation_of_EU_Conditionality

¹⁰ Mitrović S. EU enlargement to the Western Balkans in the light of the war in Ukraine. European Policy Centre. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/387663522_EU_enlargement_to_the_Western_Balkans_in_the_light_of_the_war_in_Ukraine

¹¹ Curčić R. Assessment of the state of the European Union's enlargement process towards the Western Balkans. *Studia Środkowoeuropejskie i Balkanistyczne*. 2025. № 34 (1). P. 505–530. URL: https://www.researchgate.net/publication/398428878_Assessment_of_the_state_of_the_European_Union's_enlargement_process_towards_the_Western_Balkans_Factors_conditioning_the_evolution_of_the_European_Union's_enlargement_process_towards_the_Western_Balkans

¹² Dimitrov G. Overcoming the crisis of post-accession conditionality of the EU: lessons learned from the CVM's

вступу до ЄС на прикладі Болгарії та Румунії, акцентуючи увагу на обмеженості механізмів впливу Європейського Союзу після набуття державами членства.

В українській історіографії проблема політики умовності ЄС досліджується переважно у контексті європейської інтеграції України та трансформації політики розширення після 2014 р. О. Рудік¹³ здійснює теоретичне осмислення механізмів «обумовленості» як залежності між виконанням реформ та отриманням політичних, економічних і фінансових переваг від ЄС. У дослідженні Н. Гумби (Іщенко) та Д. Гайдая¹⁴ проаналізовано досвід євроінтеграції держав Західних Балкан, особливості застосування політики умовності ЄС та можливості використання балканського досвіду у процесі європейської інтеграції України. А. Грубінко та А. Мартинов¹⁵ досліджують трансформацію політики ЄС після Brexit, приділяючи увагу питанням подальшого розширення Союзу та європейській перспективі Західних Балкан, політичні та геостратегічні аспекти політики ЄС щодо регіону як важливий елемент сучасної політичної стратегії ЄС. Питання європейської інтеграції України в умовах російської агресії та змін у безпековій політиці ЄС досліджують А. Парфіненко¹⁶, Т. Сидорук¹⁷, Н. Романюк і В. Нечипорук¹⁸, у працях яких наголошується, що після 2022 р. політика умовності ЄС перетворюється на один із ключових інструментів інтеграції України до європейського політичного простору.

Мета статті полягає у дослідженні процесу формування та еволюції політики умовності Європейського Союзу щодо Західних Балкан упродовж 1990-х – 2020-х рр., визначенні основних механізмів її реалізації та особливостей впливу на євроінтеграційні процеси в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Історичні засади політики умовності ЄС пов'язані з рішеннями Європейської Ради у Копенгагені 21-22 червня 1993 р., коли

failure. *Papers from the International Scientific Conference of the European Studies Department Jean Monnet Centre of Excellence Faculty of Philosophy at Sofia University "St Kliment Ohridski"*. 2014. № 1. Р. 161-174. URL: https://www.researchgate.net/publication/398943839_Overcoming_the_crisis_of_post-accession_conditionalities_of_the_EU_lessons_learned_from_the_CVM's_failure

¹³ Рудік О. Обумовленість ЄС як рушійна сила європейської інтеграції країн Західних Балкан. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2018. Т. 21. № 3. С. 102-107. URL: <https://doi.org/10.15421/10.15421/171845>

¹⁴ Гумба (Іщенко) Н., Гайдай Д. Досвід євроінтеграції Західних Балкан і висновки для України. К., 2021. 35 с. URL: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Western-Balkans_ukr.pdf

¹⁵ Європейський Союз після Brexit: продовження історії. Моногр. / А.В. Грубінко, А.Ю. Мартинов. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 258 с.; Мартинов А. Західні Балкани в політичній стратегії Європейського Союзу. *Дриновський збірник*, 2021. № 14. С. 69-77. URL: <https://doi.org/10.7546/DS.2021.14.08>

¹⁶ Парфіненко А. Війна в Україні та Західні Балкани: імперативи нової геополітичної динаміки розширення ЄС. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 1 (18). С. 185-204. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-01-185-204>

¹⁷ Сидорук Т. Війна Росії в Україні і майбутнє європейської безпеки (Russia's war in Ukraine and the future of European security). *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 1 (18). С. 205-222. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/10190/>

¹⁸ Романюк Н., Нечипорук В. Перспективи членства України в ЄС у контексті російської агресії. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2022. № 3 (14). С. 44-60. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-03-44-60>

були сформульовані базові критерії членства в Європейському Союзі¹⁹. Вони передбачали наявність стабільних демократичних інституцій, функціонування ринкової економіки, здатність виконувати *acquis*, а також готовність самого ЄС до прийняття нових членів. Саме після Копенгагенського саміту політика розширення перетворилася з переважно політичного процесу на чітко структурований механізм, заснований на принципі умовності (*англ. conditionality*) – залежності між виконанням вимог ЄС та отриманням винагороди у вигляді фінансової допомоги, просування переговорів або перспективи членства. Як зазначають Ф. Шиммельфенніг та У. Зедельмаєр, у цей період формується модель «зовнішніх стимулів», відповідно до якої ефективність впливу ЄС залежить від чіткості умов, послідовності їх застосування та переконливості перспективи вступу: «Модель зовнішніх стимулів виходить із того, що ЄС здійснює вплив через систему винагород і санкцій, а її ефективність залежить від розміру винагороди, визначеності умов та довіри до політики умовності»²⁰. Вирішальним чинником успішної демократичної трансформації постсоціалістичних держав стала саме наявність реалістичної перспективи вступу до ЄС. На думку М. Вачудової, європейська інтеграція створювала для національних еліт потужні стимули до проведення політичних та інституційних реформ, що забезпечувало стійкість демократичних перетворень навіть у державах із недостатньо розвиненими демократичними традиціями²¹.

Першим масштабним випробуванням для політики умовності стали держави Західних Балкан, де ЄС зіткнувся з необхідністю післяконфліктної стабілізації регіону. Розпад Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії у 1991-1992 рр., війна у Хорватії (1991-1995 рр.), боснійський конфлікт (1992-1995 рр.) та Косовська криза 1998-1999 рр. продемонстрували неспроможність традиційних механізмів європейської дипломатії гарантувати стабільність у Південно-Східній Європі. Уже в грудні 1991 р. ЄС у «Декларації щодо Югославії» пов'язав міжнародне визнання нових держав із дотриманням демократичних принципів, прав людини, прав національних меншин та непорушності кордонів²². О. Анастасакіс вказує, що політика ЄС щодо Балкан від самого початку поєднувала завдання демократизації із забезпеченням регіональної стабільності та післяконфліктної реконструкції, що відрізняло її від підходів, застосованих до держав Центрально-Східної Європи²³. Фактично політика умовності ЄС почала застосовуватися ще до формального запуску політики розширення щодо регіону.

У 1996-1997 рр. Європейська Комісія (ЄК) започаткувала так званий

¹⁹ European Council In Copenhagen 21-22 June 1993 Conclusions Of The Presidency. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>

²⁰ Schimmelfennig F., Sedelmeier U. The Europeanization of Eastern Europe: the external incentives model revisited. P. 2-3.

²¹ Vachudova M. Europe Undivided: Democracy, Leverage and Integration After Communism. P. 15.

²² Declaration on Yugoslavia (Extraordinary EPC Ministerial Meeting, Brussels, 16 December 1991) // UN Security Council. Document S/23293. 1991. 17 Dec. Annex I. P. 2-3.

²³ Anastasakis O. The Europeanization of the Balkans. P. 80.

«регіональний підхід» до держав Південно-Східної Європи. Його основою стали рішення Ради ЄС від 26 лютого 1996 р. та 29 квітня 1997 р., які визначили комплекс політичних і економічних вимог для Албанії, Боснії і Герцеговини, Македонії, Союзної Республіки Югославії та Хорватії. Серед ключових критеріїв були демократизація, свобода ЗМІ, повернення біженців, захист національних меншин і розвиток регіонального співробітництва²⁴. Важливою особливістю регіонального підходу було поєднання класичних критеріїв демократизації з вимогами, безпосередньо пов'язаними з наслідками югославських воєн.

Переломним моментом стала Косовська криза 1999 р. та військова операція НАТО проти Союзної Республіки Югославії навесні того ж року. Події в Косові засвідчили, що нестабільність на Балканах безпосередньо впливає на безпеку Європи, стимулюючи нелегальну міграцію, транскордонну злочинність та гуманітарні кризи. У відповідь Європейська Комісія 26 травня 1999 р. представила нову стратегію відносин із державами регіону – Процес стабілізації та асоціації (ПСА)²⁵. Його основу становили Угоди про стабілізацію та асоціацію (УСА), автономні торговельні преференції та фінансова допомога в межах програм CARDS²⁶, а пізніше IPA²⁷. Саме ПСА започаткував поєднання політики розширення з політикою безпеки та післяконфліктного врегулювання.

У межах ПСА політична умовність набула значно жорсткішого й водночас більш диференційованого характеру. Держави Західних Балкан мали не лише виконувати Копенгагенські критерії, а й реалізовувати додаткові вимоги: насамперед, співпрацю з Міжнародним кримінальним трибуналом щодо колишньої Югославії (МТКЮ)²⁸, нормалізацію міждержавних відносин, повернення біженців та розвиток регіонального співробітництва. Найпоказовішим прикладом стала Хорватія, переговори про вступ якої у 2005 р. були тимчасово заблоковані через недостатню співпрацю з Гаазьким трибуналом у справі генерала Анте Готовіні²⁹. Аналогічно просування Сербії до членства безпосередньо залежало від арешту та передачі до Гааги Ратко Младича і Радована Караджича³⁰. Як наголошувала головна

²⁴ Чумаченко О. Регіональний підхід ЄС до Західних Балкан у другій половині 1990-х рр. *Проблеми міжнародних відносин*. 2018. № 14. С. 139–160. URL: <https://vmv.kymu.edu.ua/series/vipusk14/7.pdf>

²⁵ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 26 May 1999 on the stabilisation and association process for countries of South-Eastern Europe [COM(1999) 235. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ari8003>

²⁶ CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation) – програма фінансової допомоги ЄС державам Західних Балкан у 2000–2006 рр.

²⁷ IPA (*Instrument for Pre-Accession Assistance*) – інструмент фінансової підтримки ЄС для держав-кандидатів і потенційних кандидатів на вступ, запроваджений у 2007 р.

²⁸ Міжнародний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, здійснені на території колишньої Югославії з 1991 року, створений РБ ООН 23 травня 1998 року

²⁹ Хорватія не справляється з вимогами Євросоюзу. *Korrespondent.net*, 1 лютого 2005. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/252964-horvatiya-ne-spravlyatsya-z-vimogami-evrosoyuzu>

³⁰ Report with a proposal for a European Parliament recommendation to the Council on relations between the

прокурорка МТКЮ Карла дель Понте, саме політика умовності ЄС виявилася найбільш дієвим механізмом спонукання держав регіону до повної співпраці з Трибуналом, насамперед у питаннях розшуку та передачі осіб, обвинувачених у воєнних злочинах³¹.

Важливим етапом став саміт ЄС в Салоніках 19-20 червня 2003 р., під час якого вперше було офіційно проголошено, що «майбутнє Західних Балкан – у Європейському Союзі»³². Це рішення мало стратегічний характер, оскільки надало державам регіону чітку перспективу членства. Саме після Салонікського саміту ЄС перейшов від політики стабілізації до поступової інтеграції регіону. У 2000-х рр. держави Західних Балкан почали підписувати Угоди про стабілізацію та асоціацію: Македонія – у 2001 р., Хорватія – у 2001 р., Албанія – у 2006 р., Чорногорія – у 2007 р., Сербія – у 2008 р.

Також після саміту в Салоніках відбувається інституціоналізація політики умовності ЄС щодо Західних Балкан: Європейська Комісія поступово переходить до системного застосування принципу «виконання – винагорода», за якого просування держави на шляху до членства прямо залежить від результатів реформ. У 2000-х рр. такий підхід став основою політики ЄС у регіоні. Зокрема, саме виконання вимог у сфері безпеки, контролю кордонів та боротьби з організованою злочинністю дало змогу Сербії, Чорногорії та Північній Македонії у грудні 2009 р. отримати безвізовий режим із ЄС, а Албанії та Боснії і Герцеговині – у 2010 р.³³

Упродовж 2000-2010-х рр. механізм політики умовності поступово ускладнюється. ЄС дедалі більше концентрується на практичному функціонуванні інституцій. Як підкреслює Б. Тубіч, «ЄС більше не задовольнявся “реформами на папері” та прагнув застосовувати активніші механізми впливу»³⁴. Після вступу Болгарії та Румунії до ЄС у 2007 р., у зв'язку із серйозними проблемами з корупцією та незалежністю судової системи, ЄК переглянула підходи до розширення. У стратегії розширення 2011-2012 рр. було запроваджено принцип – «насамперед фундаментальні реформи» (*англ.* «fundamentals first»)³⁵. Саме тоді було започатковано

European Union and Serbia (2007/2126(INI)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-6-2007-0325_EN.pdf?redirect

³¹ ICTY Prosecutor Carla Del Ponte provides assessment of Serbia's cooperation to the EU General Affairs and External Relations Council. Press Release. The Hague, 15 October 2007. URL: <https://www.icty.org/en/press/icty-prosecutor-carla-del-ponte-provides-assesment-serbias-cooperation-eu-general-affairs-and>

³² Eu-Western Balkans Summit Thessaloniki, 21 June 2003 Declaration. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/pres_03_163/

³³ Марциновський А., Сидоренко С. 9 шляхів до безвізу: як інші держави йшли до скасування віз з ЄС. Європейська правда. П'ятниця, 7 жовтня 2016. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/10/7/7055466/>

³⁴ Tubić B. EU and Western Balkan Countries. P. 193.

³⁵ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012. COM/2011/0666 final. European Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52011DC0666>

новий підхід, за яким переговорні глави 23 («Судова система та основоположні права») та 24 «Правосуддя, свобода та безпека» відкривалися на ранніх етапах переговорів і закривалися останніми для забезпечення сталості реформ³⁶. Це означало, що саме реальні результати у сфері верховенства права визначали загальну динаміку переговорного процесу.

Посилення контролю на доінтеграційному етапі було значною мірою зумовлене попереднім досвідом розширення ЄС. Г. Дімітров звертає увагу на проблему політики умовності після вступу до ЄС, коли після набуття членства вплив ЄС на внутрішні реформи держав суттєво послаблювався. Саме така ситуація частково проявилася у Болгарії та Румунії після 2007 р., що змусило ЄС запровадити спеціальний Механізм співпраці та перевірки у сфері правосуддя та боротьби з корупцією: ЄК усвідомила необхідність «значно активнішого, постійного та глибшого залучення у внутрішні питання верховенства права та реформ, що виходило б за межі простого моніторингу»³⁷. Це стало однією з причин посилення умовності щодо Західних Балкан, де питання верховенства права, боротьби з корупцією та ефективності державного управління перетворилися на центральний критерій оцінки готовності до членства.

Упродовж 2010-х рр., особливо після 2014 р., політика ЄС щодо Західних Балкан набула виразного геополітичного виміру. Поряд із традиційними завданнями розширення дедалі більшого значення набували питання безпеки та стратегічної стабільності регіону. Цьому сприяла сукупність зовнішніх викликів, серед яких анексія Криму Росією, міграційна криза 2015–2016 рр., а також посилення політичної та економічної присутності інших міжнародних акторів на Балканах. Західні Балкани залишаються простором перетину інтересів ЄС, США, Росії, Китаю та Туреччини, що суттєво підвищує їх стратегічне значення для Європейського Союзу. Особливу увагу Брюсселя привернуло розширення китайської ініціативи «17+1»³⁸, зростання російського енергетичного та політичного впливу в Сербії, а також активізація турецької присутності в Боснії і Герцеговині та Косові. Додаткове занепокоєння викликала діяльність проросійських політичних сил у Сербії та Республіці Сербській у складі Боснії і Герцеговини, що супроводжувалася інформаційним впливом і збереженням енергетичної залежності від Росії. «Західні Балкани мають для Європи геостратегічне значення з погляду безпеки, транзитних шляхів і торгівлі»³⁹.

Серйозним сигналом для ЄС став і невдалий державний переворот у Чорногорії в жовтні 2016 р., до організації якого, за даними чорногорських та

³⁶ Там само.

³⁷ Dimitrov G. Overcoming the crisis of post-accession conditionality of the EU. P. 172.

³⁸ Чумаченко О. Інструмент сусідства, розвитку та міжнародної співпраці – Глобальна Європа як нова архітектура фінансової допомоги Європейського Союзу. *Європейські історичні студії*. 2026. № 34. С. 180–199. DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2026.34.10>

³⁹ Парфіненко А. Війна в Україні та Західні Балкани: імперативи нової геополітичної динаміки розширення ЄС. С. 189.

західних спецслужб, були причетні проросійські структури⁴⁰. Ці події засвідчили, що збереження невизначеності щодо європейської перспективи держав регіону створює сприятливі умови для посилення зовнішнього впливу та політичної дестабілізації.

Усвідомлення необхідності активнішої присутності ЄС у регіоні та надання його державам чіткішої перспективи членства зумовило перегляд підходів до політики умовності та стало підґрунтям для ухвалення нової стратегії Європейської Комісії «Реалістична перспектива розширення ЄС та поглиблення взаємодії із Західними Балканами» (перекл. *авт.*) від 6 лютого 2018 р.⁴¹ У документі наголошувалося на необхідності прискорення реформ у сферах верховенства права, незалежності судової системи, державного управління та боротьби з корупцією, а також вперше було окреслено можливу перспективу вступу окремих держав регіону до ЄС до 2025 р. Під час презентації стратегії верховна представниця ЄС із закордонних справ Федеріка Могеріні заявила: «Це має стати відправним пунктом, рішенням заради майбутнього Європи»⁴². Окрему увагу ЄК приділила необхідності врегулювання двосторонніх суперечок до вступу в ЄС, фактично перетворивши добросусідські відносини на одну з ключових умов інтеграції. Показовим стало формулювання про те, що жодна держава не може «імпортувати» невинішені конфлікти до Європейського Союзу.

Практичне значення цього підходу особливо проявилось у врегулюванні конфлікту між Грецією та Македонією щодо назви держави, який упродовж багатьох років блокував початок переговорів про вступ до ЄС і НАТО⁴³. Лише Преспанська угода, підписана у червні 2018 р. прем'єр-міністрами Зораном Заєвим і Алексісом Ципрасом, відкрила Північній Македонії шлях до переговорного процесу⁴⁴. Але вже після врегулювання суперечки з Грецією нові вимоги висунула Болгарія, яка наполягала на перегляді окремих історичних та мовних питань. Це засвідчило, що політика умовності дедалі більше залежала не лише від виконання формальних критеріїв ЄС, а й від політичних позицій окремих держав-членів. На посилення

⁴⁰ Іщенко Н. Повна поразка Росії: що показав вирок учасникам "антинатівського" перевороту в Чорногорії. *Європейська правда*. 2019. 10 травня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/05/10/7095995/>

⁴¹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans. COM/2018/065 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52018DC0065>

⁴² Strategy for the Western Balkans: EU sets out new flagship initiatives and support for the reform-driven region. Press release Feb 6, 2018 Strasbourg. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_561

⁴³ Чумаченко О. Політика ЄС щодо Македонії у 1990-х рр. *Історичні студії суспільного прогресу*. 2016. Вип. 4. С. 47–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_9

⁴⁴ Final Agreement for the Settlement of the Differences as Described in the United Nations Security Council Resolutions 817 (1993) and 845 (1993), the Termination of the Interim Accord of 1995, and the Establishment of a Strategic Partnership between the Parties (Prespa Agreement). Prespa, 12 June 2018. United Nations Treaty Series. Vol. 3336. URL: un.org.

політичного компоненту в сучасній політиці розширення звертають увагу Д. Коченов та Е. Башеська⁴⁵.

Суттєвий вплив на подальшу трансформацію політики умовності мала і так звана «втома від розширення», яка посилилася після фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., міграційної кризи 2015 р., Brexit та загострення внутрішньополітичних суперечностей у самому Європейському Союзі⁴⁶. За цих умов розширення поступово втрачало статус одного з головних пріоритетів ЄС, а серед окремих держав-членів посилювалися скептичні настрої щодо подальшого прийняття нових членів. Найбільш показовою стала позиція Франції у жовтні 2019 р., коли президент Емманюель Макрон заблокував початок переговорів про вступ Албанії та Північної Македонії, вимагаючи реформування методології розширення ЄС⁴⁷. А. Джелосі на прикладі Албанії показує, що ефективність політики умовності залежить не лише від формального виконання вимог ЄС, а й від рівня суспільної довіри до державних інституцій та спроможності місцевих акторів забезпечувати практичну імплементацію реформ⁴⁸. Наслідком цього стало представлення ЄК у лютому 2020 р. оновленої методології переговорного процесу, яка передбачала жорсткіший контроль за реформами, об'єднання переговорних розділів у тематичні кластери та можливість призупинення переговорів у разі регресу держав-кандидатів⁴⁹.

На думку Р. Куріч, затягування переговорного процесу та постійне розширення переліку вимог поступово знижували рівень довіри до ЄС в державах Західних Балкан⁵⁰. Особливо це проявилось у випадку Північної Македонії, яка отримала статус кандидата на вступ ще у грудні 2005 р., однак через суперечки спочатку з Грецією, а згодом із Болгарією фактично змогла розпочати переговори лише у липні 2022 р.⁵¹ Подібна ситуація спостерігалася і в інших державах регіону. Чорногорія, яка відкрила переговори про вступ у 2012 р., до середини 2020-х рр. не завершила жодного з ключових переговорних кластерів через проблеми у сфері верховенства

⁴⁵ Коченов Д., Башеська Е. Україна та розширення ЄС: яким правом керуватися та в якому напрямку рухатися? С. 104.

⁴⁶ Європейський Союз після Brexit: продовження історії. С. 153.

⁴⁷ Tcherneva V., Varma T. After the French veto: The new scramble for the Western Balkans. *European Council on Foreign Relations*. 25 October 2019. URL: https://ecfr.eu/article/commentary_after_the_french_veto_the_new_scramble_for_the_western_balkans/

⁴⁸ Gjeloši A. The Convergence Paradox in Albania: Local Agency, Institutional Trust, and the Implementation of EU Conditionality. P. 110.

⁴⁹ Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions Enhancing The Accession Process – A credible EU perspective for the Western Balkans. Brussels, 5.2.2020 COM(2020) 57 final. European Commission. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/ef0547a9-c063-4225-b1b4-93ff0027d0co_en?filename=enlargement-methodology_en.pdf

⁵⁰ Curić R. Assessment of the state of the European Union's enlargement process towards the Western Balkans. P. 511.

⁵¹ Council Conclusions on Enlargement North Macedonia and Albania. Brussels, 18 July 2022. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11440-2022-INIT/en/pdf>

права, боротьби з корупцією та функціонування судової системи⁵². Сербія після початку переговорів у 2014 р. зіткнулася з дедалі жорсткішими вимогами ЄС щодо нормалізації відносин із Косовом, забезпечення свободи медіа та узгодження зовнішньої політики з позицією Європейського Союзу⁵³. У результаті в суспільствах регіону дедалі частіше поширювалися сумніви щодо реалістичності перспектив членства та послідовності політики ЄС.

Новий етап розвитку політики умовності розпочався після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р., що суттєво змінило сприйняття політики розширення у самому Європейському Союзі. Як зазначає А. Парфіненко, відбулася переоцінка політики розширення як механізму стабілізації кордону та розбудови миру⁵⁴. Якщо раніше розширення переважно розглядалося як тривалий технічний процес, то після 2022 р. воно дедалі більше почало трактуватися як інструмент забезпечення європейської безпеки та геополітичної стабільності. Аналогічно вказує С. Мітровіч, що в нових умовах Західні Балкани почали розглядатися не як периферійний простір європейської політики, а як складник ширшого проекту «об'єднаної Європи», де інтеграція безпосередньо пов'язується зі стримуванням зовнішнього впливу та зміцненням безпекової архітектури континенту⁵⁵. Подібні висновки роблять Р. Допчі та Л. Ліка, наголошуючи, що війна в Україні фактично змусила ЄС переглянути темпи й пріоритети політики розширення, а також посилила геополітичний компонент політики умовності⁵⁶.

У 2022–2024 рр. ЄС здійснив низку кроків, які засвідчили повернення політичної ваги політики розширення. У липні 2022 р. після багаторічного блокування офіційно розпочалися переговори про вступ Албанії та Північної Македонії. У грудні 2022 р. Боснія і Герцеговина отримала статус кандидата на вступ до ЄС, хоча ще кількома роками раніше Європейська Комісія оцінювала перспективи країни значно стриманіше. У березні 2024 р. Європейська рада ухвалила політичне рішення про початок переговорів із Боснією і Герцеговиною⁵⁷. Одним із нових критеріїв оцінки держав-кандидатів фактично стала їхня зовнішньополітична

⁵² COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Montenegro 2023 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement policy. Brussels, 8.11.2023. SWD(2023) 694 final. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/e09b27af-427a-440b-a47a-ed5254aec169_en?filename=SWD_2023_694%20Montenegro%20report.pdf

⁵³ Stanicek B. Serbia: EU accession progress stalled. European Parliamentary Research Service. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690658/EPRS_ATA\(2021\)690658_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690658/EPRS_ATA(2021)690658_EN.pdf)

⁵⁴ Парфіненко А. Війна в Україні та Західні Балкани: імперативи нової геополітичної динаміки розширення ЄС. С. 190.

⁵⁵ Mitrović S. EU enlargement to the Western Balkans in the light of the war in Ukraine. European Policy Centre.

⁵⁶ Dopchie R., Lika L. The EU Enlargement Strategy in the Western Balkans: Assessing the Implications Amidst the War in Ukraine. P. 159–176.

⁵⁷ Пакет розширення за 2025 рік демонструє прогрес у напрямку членства в ЄС для ключових партнерів з розширення. European Commission Press release. Nov 4, 2025. Brussels. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_25_2584

орієнтація та рівень узгодженості зі Спільною зовнішньою та безпековою політикою ЄС. Албанія, Чорногорія та Північна Македонія майже повністю підтримали санкційну політику ЄС щодо Росії та приєдналися до більшості зовнішньополітичних рішень Брюсселя. Натомість Сербія, попри статус кандидата на вступ до ЄС, відмовилася запроваджувати санкції проти російської федерації, продовживши співпрацю з Москвою в енергетичній сфері та зберігаючи тісні політичні контакти з російським керівництвом. Така позиція Белграда неодноразово ставала предметом критики з боку ЄК та Європейського парламенту, які наголошували на необхідності поступового узгодження зовнішньої політики Сербії з курсом ЄС. Так, у жовтні 2025 р. президентка ЄК Урсула фон дер Ляен під час візиту до Белграда наголосила, що узгодження зовнішньої політики Сербії із санкційною політикою ЄС щодо Росії залишається однією з умов вступу держави до Європейського Союзу⁵⁸.

Додатковим чинником нестабільності залишалася ситуація у Боснії і Герцеговині, де керівництво Республіки Сербської на чолі з Мілорадом Додіком неодноразово демонструвало проросійську позицію, оскаржувало повноваження загальнодержавних інституцій та порушувало питання розширення автономії Республіки Сербської. Показовим стало відкриття 5 лютого 2024 р. судового процесу проти Додіка за звинуваченням у невиконанні рішень Високого представника Крістіана Шмідта щодо скасування антиконституційних законів Республіки Сербської⁵⁹. Європейський Союз розглядав дії керівництва Республіки Сербської як потенційний фактор дестабілізації регіону та загрозу Дейтонській системі врегулювання.

Сучасний етап реалізації політики умовності на Західних Балканах демонструє як її ефективність, так і наявність суттєвих обмежень. З одного боку, саме перспектива членства в ЄС залишається головним стимулом для проведення демократичних, адміністративних та економічних реформ у державах регіону. Протягом останніх років країни Західних Балкан досягли помітного прогресу у гармонізації законодавства з *acquis communautaire*, реформуванні систем державного управління та зміцненні інституційної спроможності. Як зазначають Н. Гумба (Іщенко) та Д. Гайдай, балканський досвід переконливо демонструє, що саме послідовне виконання критеріїв членства, підтримання політичного консенсусу щодо європейської інтеграції та забезпечення стійкості реформ незалежно від змін політичної кон'юнктури є ключовими передумовами успішного просування до членства в ЄС⁶⁰. З іншого боку, тривалість переговорного процесу, збереження двосторонніх суперечностей між окремими державами, проблеми верховенства права, корупції та політичної поляризації свідчать про те, що трансформаційний потенціал політики умовності не є безмежним.

⁵⁸ Kostina I. Von der Leyen reminds Serbia that it must align with sanctions against Russia to join EU. *Ukrainska Pravda*. 15 October 2025. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/10/15/8002841/>

⁵⁹ У Боснії і Герцеговині нарешті почався суд над лідером боснійських сербів Додіком. *Європейська правда*. 2024. 5 лютого. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2024/02/5/7178978/>

⁶⁰ Гумба (Іщенко) Н., Гайдай Д. Досвід євроінтеграції Західних Балкан і висновки для України. С. 55.

Досвід Сербії, Боснії і Герцеговини та Північної Македонії засвідчує, що успішність європейської інтеграції залежить не лише від здатності держав-кандидатів виконувати вимоги Брюсселя, але й від послідовності самої політики розширення ЄС, готовності держав-членів підтримувати подальше розширення та збереження довіри до європейської перспективи в суспільствах регіону. Саме тому в сучасних умовах політика умовності дедалі більше поєднує інструменти демократичної трансформації, безпекового співробітництва та геополітичного стримування зовнішніх акторів, що надає їй якісно нового змісту порівняно з попередніми етапами розвитку політики розширення ЄС. У цьому контексті досвід держав Західних Балкан набуває особливого значення і для України. Як справедливо наголошує Т. Сидорук, «майбутня стабільність України зараз справедливо розглядається як ключ до майбутньої стабільності Європи», а політична й економічна інтеграція України до ЄС стала важливим елементом забезпечення довгострокової безпеки на континенті⁶¹.

Висновок. Політика умовності Європейського Союзу щодо Західних Балкан пройшла еволюцію від інструменту післяконфліктної стабілізації регіону у 1990-х рр. до комплексного механізму політичного, правового та інституційного впливу на держави-кандидати у 2020-х рр. Її формування ґрунтувалося на Копенгагенських критеріях 1993 р., а системного характеру вона набула після започаткування Процесу стабілізації та асоціації у 1999 р., який поєднав цілі розширення ЄС із завданнями забезпечення миру, безпеки та регіональної співпраці.

Основними механізмами реалізації політики умовності стали принцип «виконання – винагорода», Угоди про стабілізацію та асоціацію, моніторинг виконання критеріїв членства, передвступна фінансова допомога та додаткові вимоги щодо післяконфліктного врегулювання, регіонального співробітництва й нормалізації міждержавних відносин. Подальша еволюція механізмів умовності проявилася у запровадженні принципу «насамперед фундаментальні реформи», посиленні уваги до верховенства права та оновленні методології переговорного процесу у 2020 р.

Політика умовності стала одним із ключових чинників євроінтеграційних трансформацій у державах Західних Балкан, сприяючи демократизації, гармонізації законодавства з *acquis communautaire* та зміцненню інституційної спроможності. Водночас її ефективність залежала не лише від готовності держав-кандидатів виконувати вимоги ЄС, а й від послідовності політики розширення та позицій держав-членів. Досвід Північної Македонії, Сербії та Боснії і Герцеговини засвідчив, що двосторонні суперечки й політичні чинники можуть суттєво уповільнювати інтеграційний процес.

Після початку повномасштабної російсько-української війни політика умовності набула виразного безпекового та геополітичного виміру, перетворившись

⁶¹ Сидорук Т. Війна Росії в Україні і майбутнє європейської безпеки (Russia's war in Ukraine and the future of European security). С. 212.

на важливий інструмент зміцнення стратегічної автономії ЄС і протидії зовнішньому впливу. Досвід Західних Балкан має важливе практичне значення для України, оскільки дає змогу краще зрозуміти механізми реалізації політики умовності, врахувати потенційні ризики та ефективніше використовувати можливості, які відкриває переговорний процес щодо вступу до Європейського Союзу.

REFERENCES

- Anastasakis, O. (2005). The Europeanization of the Balkans. *Brown Journal of World Affairs*, 12, 77–88. Retrieved from: https://www.academia.edu/65456650/The_Europeanization_of_the_Balkas [in English].
- Chumachenko, O. (2016). Polityka YeS shchodo Makedonii u 1990-kh rr. [EU policy towards Macedonia in the 1990s]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu*, 4, 47–55. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2016_4_9 [in Ukrainian].
- Chumachenko, O. (2018). Rehionalnyi pidkhid YeS do Zakhidnykh Balkan u druhii polovyni 1990-kh rr. [The EU regional approach to the Western Balkans in the second half of the 1990s]. *Problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 14, 139–160. Retrieved from: <https://vmv.kymu.edu.ua/series/vipusk14/7.pdf> [in Ukrainian].
- Chumachenko, O. (2026). Instrument susidstva, rozvytku ta mizhnarodnoi spivpratsi – Hlobalna Yevropa yak nova arkhitektura finansovoi dopomohy Yevropeiskoho Soiuzu [Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe as a new architecture of European Union's financial assistance]. *Yevropeiski storychni studii*, 34, 180–199. <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2026.34.10> [in Ukrainian].
- Čurić, R. (2025). Assessment of the state of the European Union's enlargement process towards the Western Balkans. *Studia Środkowoeuropejskie i Balkanistyczne*, 34(1), 505–530. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/398428878_Assessment_of_the_state_of_the_European_Union's_enlargement_process_towards_the_Western_Balkans_Factors_conditioning_the_evolution_of_the_European_Union's_enlargement_process_towards_the_Western_Balka [in English].
- Dimitrov, G. (2014). Overcoming the crisis of post-accession conditionality of the EU: Lessons learned from the CVM's failure. *Papers from the International Scientific Conference of the European Studies Department Jean Monnet Centre of Excellence Faculty of Philosophy at Sofia University "St. Kliment Ohridski"*, 1, 161–174. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/398943839_Overcoming_the_crisis_of_post-accession_conditionality_of_the_EU_lessons_learned_from_the_CVM's_failure [in English].
- Dopchie, R., & Lika, L. (2024). The EU enlargement strategy in the Western Balkans: Assessing the implications amidst the war in Ukraine. *European Foreign Affairs Review*, 29(2), 159–176. Retrieved from <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Foreign+Affairs+Review/29.2/EERR2024007> [in English].
- Gjeloshi, A. (2025). The convergence paradox in Albania: Local agency, institutional trust, and the implementation of EU conditionality. *The Social Studies*, 109–116. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/396891199_The_Convergence_Paradox_in_Albania_Local_Agency_Institutional_Trust_and_the_Implementation_of_EU_Conditionality [in English].
- Hrubinko, A., & Martynov, A. (2021). Yevropeyskyi Soiuz pislia Brexit: prodovzhennia istorii [The European Union after Brexit: Continuation of the story]. Ternopil: Osadtsa Yu.V. [in Ukrainian].
- Humba (Ishchenko), N., & Haidai, D. (2021). Dosvid yevrointehratsii Zakhidnykh Balkan i vysnovky dlia

- Ukraine [The experience of European integration of the Western Balkans and lessons for Ukraine]. Kyiv. Retrieved from: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Western-Balkans_ukr.pdf [in Ukrainian].
- Kochenov, D., & Bashenska, E. (2025). Ukraina ta rozshyrennia YeS: yakym pravom keruvatysia ta v yakomu napriamku rukhatysia [Ukraine and the EU enlargement: what is the law and which is the way forward?]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky*, 15, 95–113. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2025.15.95-113> [in Ukrainian].
- Martynov, A. (2021). Zakhidni Balkany v politychnii stratehii Yevropeiskoho Soiuzu [The Western Balkans in the political strategy of the European Union]. *Drynovskiyi zbirnyk*, 14, 69–77. <https://doi.org/10.7546/DS.2021.14.08> [in Ukrainian].
- Mitrović, S. (2022). EU enlargement to the Western Balkans in the light of the war in Ukraine. European Policy Centre. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/387663522_EU_enlargement_to_the_Western_Balkans_in_the_light_of_the_war_in_Ukraine [in English].
- Parfinenko, A. (2024). Viina v Ukraini ta Zakhidni Balkany: imperatyvy novoi heopolitychnoi dynamiky rozshyrennia YeS [The war in Ukraine and the Western Balkans: Imperatives of the new geopolitical dynamics of EU enlargement]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*, 1(18), 185–204. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-01-185-204> [in Ukrainian].
- Romaniuk, N., & Nechyporuk, V. (2022). Perspektyvy chlenstva Ukrainy v YeS u konteksti rosiiskoi ahresii [Prospects of Ukraine's membership in the EU in the context of Russian aggression]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*, 3(14), 44–60. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-03-44-60> [in Ukrainian].
- Rudik, O. (2018). Obumovenist YeS yak rushiina syla yevropeiskoi intehratsii krain Zakhidnykh Balkan [EU conditionality as a driving force of the Western Balkans European integration]. *Hrani*, 21 (3), 102–107. <https://doi.org/10.15421/10.15421/171845> [in Ukrainian].
- Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2019). The Europeanization of Eastern Europe: The external incentives model revisited. *Journal of European Public Policy*, 27, 1–20. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/333182853_The_Europeanization_of_Eastern_Europe_the_external_incentives_model_revisited [in English].
- Sydoruk, T. (2024). Viina Rosii v Ukraini i maibutnie yevropeiskoi bezpeky [Russia's war in Ukraine and the future of European security]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*, 1 (18), 205–222. Retrieved from: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/10190/> [in Ukrainian].
- Tubić, B. (2025). EU and Western Balkan countries. Law, Identity and Values, 5(2), 191–213. <https://doi.org/10.55073/2025.2.191-213> [in English].
- Vachudova, M. (2005). Europe undivided: Democracy, leverage and integration after communism. New York: Oxford University Press. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/346630576_Europe_Undivided_Democracy_Leverage_and_Integration_After_Communist [in English].

Отримано 17.05.2026

Отримано в доопрацьованому вигляді 24.05.2026

Прийнято до друку 29.05.2026

Submitted 17.05.2026

Received in revised form 24.05.2026

Accepted for publication 29.05.2026